

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

2017 – 2018 Eğitim – Öğretim Yılı

Tek ve Çift Numaralı Öğrenciler

Anayasa Hukuku Final Sınavı Cevap Anahtarı

I. Olay: 17 Mart 2018 tarihinde yapılan seçim sonrasında Milletvekili A, Cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Milletvekili A'nın oluşturduğu listedeki isimlerin bakan olarak atanmalarının ardından hükümet programı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda okunmuş ve ertesi gün görüşülmeye başlanmıştır. Yapılan oylamada 192 milletvekilinden 141 milletvekili kabul oyu kullanmıştır. Bunun üzerine muhalefet partisi milletvekillerinden B, ülkeyi yıllarca yönetecek bir hükümetin kurulması için çıkan kabul sayısının yeterli olmadığını ileri sürmüş; yaptığı itiraz kabul edilmemiştir. Sonrasında Cumhurbaşkanı Gelir Vergisi Kanunu uyarınca bazı malların katma değer vergisi oranlarının yeniden tespit edilmesi ile ilgili karar alarak yürürlüğe koymuştur. Bu kararın yalnızca Cumhurbaşkanı tarafından imzalanması, diğer bakanlar ile başbakan tarafından imzalanmaması sebebiyle anayasaya aykırı olduğunu belirten Milletvekili B parti olarak karar aleyhine yargıya başvuracaklarını ifade etmiştir.

Derneklerle ilgili yeni düzenlemeler yapılması gerektiğini kararlaştıran Bakanlar Kurulu TBMM'ne konu ile ilgili bir tasarı sunmuş ve ardından Dernekler Kanunu'nun dernek kurma hakkını düzenleyen 3. maddesinde değişiklik yapan yasa 10 Nisan 2018'de TBMM'de kabul edilmiştir. Söz konusu düzenlemenin oldukça hızlı kabul edildiği yolundaki eleştirilere karşı hükümet sözcüsü C, aynı düzenlemelerin zaten kısa süre sonra yürürlüğe girecek 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun gereğince cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile de yapılmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir.

Sorular

1. Milletvekili B'nin TBMM'deki oylamada çıkan kabul sayısının hükümetin kurulması için yeterli olmadığı yönündeki iddiasını, 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri bağlamında değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: *Olayda söz konusu olan güvenoyu 1982 Anayasası bağlamında Bakanlar Kurulu için başvuru göreve başlarken güvenoyu mekanizmasıdır. 1982 Anayasası'nın 110. maddesi uyarınca "Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır. Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan*

veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.” (3 puan) İlgili hükümde de görüldüğü üzere göreve başlarken alınacak güvenoyu ile ilgili özel, nitelikli bir çoğunluk aranmamaktadır. Göreve başlarken alınacak güvenoyu bakımından 1982 Anayasası'nın toplantı ve karar yeter sayısına ilişkin genel hükmü olan 96. maddesi uygulanır. 96. maddeye göre “Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.” Bu durumda toplantı yeter sayısı bakımından en az 184, karar yeter sayısı bakımından ise en az 139 milletvekilinin oyunun sağlanması gerekmektedir. (2 puan) Olayda, 192 milletvekili toplantıya katıldığından toplantı yeter sayısı sağlanmıştır. (2 puan) Karar yeter sayısının da en az 139 olması gerektiği göz önüne alındığında 141 milletvekilinin verdiği kabul oyu ile bu koşul da sağlanmıştır. (3 puan)

2. 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un tüm hükümlerinin yürürlüğe girdiği varsayıldığında ilk soruya vereceğiniz cevap değişir miydi? Açıklayınız. (10 puan)

Cevap: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un tüm hükümlerinin yürürlüğe girmesi ile birlikte yürütme yetkisini sadece devlet başkanı kullanacaktır. Başkanlık sisteminin gereklerine uygun olarak, parlamenter sistemde görülen, homojen yapıda ve kolektif sorumluluğu olan bir hükümet anlamında bakanlar kurulu bu modelde bulunmamaktadır. Ayrıca parlamenter sistemde görülen denetim mekanizmalarından gensoru ve güven oylaması gibi araçlar da bu sistemde yer almamaktadır. Dolayısıyla parlamentodan ayrı olarak seçilen ve seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilen başkanın oluşturduğu yürütme organının parlamentoya karşı herhangi bir sorumluluğu olmayacaktır. (5 puan)

Yukarıda belirtilen yeniliklerle beraber Bakanlar Kurulu, başbakanın belirleyeceği listenin Cumhurbaşkanıınca atanması ile kurulmayacak, Cumhurbaşkanı yardımcıları

doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanacak ve bunların parlamentoya karşı siyasi sorumluluğu bulunmayacaktır. (2 puan) Ayrıca yardımcılarının göreve başlaması için yapılacak güven oylaması yeni sistemde söz konusu olmayacaktır. (3 puan)

3. Milletvekili B'nin Cumhurbaşkanı'nın işlemi ile ilgili iddiasını, 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri bağlamında tartışınız. (10 puan)

Cevap: *Milletvekili B'nin iddiaları Cumhurbaşkanı'nın işlemlerine ilişkindir. İki kanatlı yürütme organının bulunduğu ve tarafsız devlet başkanının daha çok sembolik yetkiler kullandığı parlamenter sistemde devlet başkanının işlemleri iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grup işlemler, devlet başkanlarının devletin başı sıfatıyla tek başına yaptıkları işlemlerdir. İkinci grup işlemler ise, devlet başkanlarının yürütmenin başı sıfatıyla gerçekleştirdikleri, yürütme yetkisine ilişkin olan ve karşı imza kuralına uygun olarak yaptıkları işlemlerdir. (2 puan) Tek başına yapılan işlemlerde başbakan ve diğer bakanların imzaları gerekli değilken devlet başkanlarının yürütmenin başı sıfatıyla gerçekleştirdikleri işlemlerde ise başbakan ve diğer bakanların imzalarının bulunması gerekmektedir. Öğretide karşı imza kuralı olarak anılan bu gereklilik, cumhurbaşkanının siyasi sorumsuzluğunun bir parçası olarak icrai nitelikteki yetkilerin kullanılması kapsamındaki işlemlerinin başbakan ve ilgili bakanların imzalarını gerektirmesini ifade etmektedir. İngiltere'de parlamenter sistemin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkan bu kural, icrai yetkilerin kullanıldığı durumlarda tek başına sembolik yetkiler kullanması öngörülen devlet başkanının yerine işlemde doğan sorumluluğun kime ait olduğunu belirleme amacı taşımaktadır. (3 puan)*

Olayda Cumhurbaşkanı, Gelir Vergisi Kanunu uyarınca bazı malların katma değer vergisi oranlarının yeniden tespit edilmesi ile ilgili karar alarak yürürlüğe koymuştur. Bu karar yürütme yetkisinin alanına giren bir işleme işaret etmekle devlet başkanının tarafsız hakem sıfatıyla tek başına yaptığı bir işlem niteliğinde değildir. (2 puan) Kaldı ki 1982 Anayasası'nın 73. maddesinde de "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi"nin Bakanlar Kurulu'na verilebileceği belirtilmektedir. (2 puan) Bu sebeple olaydaki işlem 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri bağlamında karşı imza kuralına tabi olup işlemin diğer bakanlar ile başbakan tarafından imzalanmaması ve yalnızca Cumhurbaşkanı

tarafından imzalanarak yürürlüğe konulması 105. madde bağlamında anayasaya aykırı görülebilir. (1 puan)

4. Milletvekili B'nin Cumhurbaşkanı'nın işlemi ile ilgili iddiasını, 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un getirdiği yenilikler çerçevesinde değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: 6771 sayılı kanun ile benimsenen başkanlık sisteminin yürürlüğe girmesiyle birlikte, yürütmede iki başlılık kaldırılarak, yürütmeye ilişkin bütün yetkiler Cumhurbaşkanı'na verilmektedir. Bu doğrultuda, 1982 Anayasası'nın mevcut hükümlerinde Bakanlar Kurulu tarafından kullanılması öngörülen yetkiler Cumhurbaşkanı tarafından kullanılacaktır. (2 puan) Nitekim 6771 sayılı kanunun 8. maddesinde yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı'na ait olduğu, Cumhurbaşkanı'nın, yürütme yetkisine ilişkin konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabileceği, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla ise yönetmelikler çıkarabileceği belirtilmektedir. Bu bakımdan 6771 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinin ardından Cumhurbaşkanı'nın çıkaracağı kararnameler yürütme yetkisine ilişkin konularda ve değişiklik öncesinde kanun hükmünde kararnameler ile düzenlenebilen alanlarda çıkarılabilecektir. (3 puan) Olağanüstü dönemlerde ise Cumhurbaşkanı olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararnameler çıkarabilecektir. (2 puan) Bütün bu veriler ışığında, olayda Milletvekili B'nin, Gelir Vergisi Kanunu uyarınca bazı malların katma değer vergisi oranlarının yeniden tespit edilmesi ile ilgili kararın yalnızca Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak diğer bakanlar ile başbakan tarafından imzalanmaması sebebiyle anayasaya aykırı olduğu iddiasının 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un getirdiği yenilikler çerçevesinde yerinde olmadığı söylenebilir. Nitekim 6771 sayılı kanun da yukarıda belirtilen vergi ödevine ilişkin 73. maddede Bakanlar Kurulu'na tanınan yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisinin artık Cumhurbaşkanı tarafından kullanılacağını belirtmektedir. (3 puan)

5. Hükümet sözcüsü C'nin derneklere ilişkin düzenleme ile ilgili ifadesini değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 8. maddesi uyarınca "Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir." Aynı düzenlemede anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevlerin cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemeyeceği ve anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamayacağı belirtilmektedir. Maddede ayrıca kanunda açıkça düzenlenen konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamayacağı, kararname ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümlerinin uygulanacağı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin aynı konuda kanun çıkarması durumunda kararnamelerin hükümsüz hale geleceği belirtilmektedir. (5 puan) Olayda, Dernekler Kanunu'nun dernek kurma hakkını düzenleyen 3. maddesi çıkarılan bir yasa ile değiştirilmiştir. Dernek kurma hürriyeti 1982 Anayasası'nın ikinci kısmının ikinci bölümünde (m. 33) güvence altına alınmaktadır. (2 puan) Yukarıda belirtildiği üzere 6771 sayılı kanunun 8. maddesi uyarınca bu bölümde yer alan hak ve özgürlükler cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemeyeceğinden hükümet sözcüsü C'nin, aynı düzenlemelerin zaten kısa süre sonra yürürlüğe girecek 6771 sayılı kanun gereğince cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile de yapılmasının mümkün olduğuna dair ifadesi yerinde değildir. (3 puan)

II. Olay: X Devleti'nin Y Devleti topraklarında yaptığı bombardıman sonucunda 200 sivilin hayatını kaybetmesi dolayısıyla dünyanın her tarafında gösteriler düzenlenmiştir. Türkiye'de de "Y Devleti Kardeşlik Derneği", yaşanan olaylar nedeniyle X Devleti büyükelçisinin Ü Üniversitesi'nde katılacağı panel esnasında gösteri düzenlemek amacıyla valiliğe bildirimde bulunmuştur. Valilikten gelen cevap yazısında, güvenliğin sağlanmasının güç olduğu gerekçesiyle ilgili gösterinin üniversitede yapılamayacağı belirtilmiştir. Vali, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 6. maddesindeki mülki amirin toplantının yapılacağı yeri belirleme yetkisine dayanarak gösterinin A Meydanı'nda yapılması kararını vermiştir. "Y Devleti Kardeşlik Derneği" üyeleri karara itiraz etmişlerse de itirazları reddedilmiş; bunun üzerine ret kararına karşı idare mahkemesinde dava açmışlardır. İdare mahkemesinde dava görülürken davacı dernek üyeleri, mülki amire yer ve güzergâh belirleme yetkisi tanıyan bu hükmün anayasaya aykırı olduğu iddiasını dile getirmişlerdir.

12 Eylül 2008 tarihinde, grup, üniversitede panelin gerçekleştirileceği alanda toplanmış ve X Devleti aleyhine slogan atmıştır. Gösteri sürerken güvenliği sağlayan polisler tarafından gruba dağılmaları uyarısında bulunulmuş, sonrasında ise herhangi bir ihtarda bulunulmaksızın zor kullanılmak suretiyle topluluk dağıtılmıştır. B'nin de aralarında bulunduğu göstericiler adli takibat yapılabilmesi için gözaltına alınmış ancak birkaç gün sonra serbest bırakılmışlardır. B, gözaltı işlemine karşı ilgili hukuki yollara başvurmuşsa da bu girişimi sonuçsuz kalmış ve gözaltına ilişkin karar aynı yıl kesinleşmiştir. Diğer taraftan B'nin de aralarında bulunduğu göstericiler hakkında kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek ve bunlara katılmak suçundan 15 Ekim 2008 tarihinde kamu davası açılmıştır. Yapılan yargılamanın sonunda B kanuna aykırı gösteride yer aldığı gerekçesiyle iki buçuk yıl hapis cezasına mahkum edilmiştir. Sonrasında B kararı temyiz etmiş ve temyiz talebinin reddine dair karar 11 Kasım 2016 tarihinde kesinleşmiştir. B haksız yere gözaltına alındığını, yıllardır mahkemelerde hukuksuz şekilde yargıldığını ve ilgili özgürlüklerinin ihlal edildiğini ileri sürerek 30 Kasım 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, m. 23: “6 ve 10 uncu maddeler gereğince belirtilen yerler dışında (...) Yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri Kanuna aykırı sayılır.” **m. 24:** “Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, (...) Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse: (...) c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir. Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.” **m. 28:** “Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Sorular

1. Dernek üyelerinin anayasaya aykırılık iddialarını ileri sürebilecekleri bir yol var mıdır? 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri bağlamında değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: 1982 Anayasası'nın mevcut hükümlerine göre anayasaya aykırılık iddiasının iki şekilde ileri sürülebilmesi mümkündür. Birincisi, 1982 Anayasası'nın 150. maddesinde düzenlenen, belirli sayıda milletvekili ve bazı organlara tanınan iptal davası yoludur. İkincisi ise 1982 Anayasası'nın 152. maddesinde düzenlenen, bir mahkemede görülmekte olan bir davada uygulanacak olan normun anayasaya aykırı

olduğu iddiası karşısında mahkemenin bu iddiayı ciddi bularak Anayasa Mahkemesi'ne taşıması şeklindeki itiraz yoludur. Olayda bir mahkemede görülmekte olan davada anayasaya aykırılık ileri sürüldüğünden somut norm denetimi (itiraz yolu) söz konusudur. Somut norm denetimine ancak kanun ve kanun hükmünde kararnameler konu olabilir. Kanunların şekil bakımından Anayasaya aykırılığı da itiraz yolunun konusu olamaz. Bu yolda, bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini kendiliğinden Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır. Bu çerçevede itiraz yolunun koşulları şunlardır:

- *Bakılmakta olan bir dava olmalıdır. Yargı yoluyla çözümlenmekte olan her iş birer davadır. Yöntemine uygun olarak açılmış, başlamış ve yürütülmekte olan her yargılama, görülmekte olan davadır. Bu durumda sonuçlanmış bir dava dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluna başvurulamaz. Fakat Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvurudan sonra dava bir nedenle ortadan kalksa dahi, Anayasa Mahkemesi anayasaya aykırılık incelemesine devam edecektir. Anayasa Mahkemesi konuya ilişkin kararında “(...) Bu itibarla, dava mahkemelerinde itiraz yoluna başvurma kararı alınarak bu yol işlemeye başladıktan sonra, ne mahkeme ve ne de taraflar işlemeye başlayan bu düzeni durdurmaya yetkili değillerdir. Sonradan doğacak hukuki durumlar, Anayasa Mahkemesi'ndeki çalışmayı etkilemeyeceğinden, dava mahkemesindeki davadan davacının feragat etmiş olması, başlamış olan Anayasaya uygunluk denetiminin sonuçlandırılmasına engellik edemez.” diyerek bu hususu belirtmektedir (Bkz. E.1981/10, K.1983/16, K.t. 8/12/1983). (1 puan)*
- *Davaya bakmakta olan bir “mahkeme” olmalıdır. AYM'nin kararlarında mahkeme, bir davaya bakmakta olan, hâkim niteliğindeki kişilerden kurulu, yargı yetkisine sahip, taraflar arasındaki uyuşmazlığın esasını çözümlleyen merci olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan davaya bakmakta olan mahkemenin, “(...) adli, askerî veya idarî dâvalara bakan ve bu dâvalarda nihai hüküm vermek suretiyle anlaşmazlıkları çözümlleyen her derecede” olması mümkündür. (Bkz. E. 1964/51, K.1965/3, K.t. 12/1/1965). (1 puan)*
- *Davada uygulanacak olan bir kanun ya da kanun hükmünde kararname (KHK) hükmü olmalıdır. Davada uygulanabilir nitelikte olmayan hükümler somut norm*

denetimine konu olmaz. Anayasa Mahkemesi'nin önceki kararlarında belirtildiği üzere davaya uygulanacak kural, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kuralları ifade etmektedir (Bkz. E.2006/114, K.2006/81, K.t. 5/9/2006). **(1 puan)**

- Mahkeme, uygulanacak hükmü anayasaya aykırı görmeli veya aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varmalıdır. Uyuşmazlığa ilişkin davanın görülmesi esnasında ilgili mahkeme kendiliğinden veya davaya taraf olanların talebi üzerine, anayasaya aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa AYM önünde itiraz davası açabilir. Bu bakımdan anayasaya aykırılık iddiasının hukuken savunulabilir (ilgili bilgi ve belgelerle desteklenebilir) nitelikte olması gerekmekte olup yalnızca tarafların iddiası itiraz yolunun işletilebilmesi bakımından yeterli değildir. Anayasaya aykırılık iddiasının mahkeme tarafından ciddi görülmemesi halinde aykırılık iddiası üst derece mahkemesi tarafından esas hükmüyle birlikte karara bağlanır. **(2 puan)**

Olayda, devam eden bir yargılamada, yetkili ve görevli olan mahkemede açılmış bir dava bulunmaktadır. **(2 puan)** Dernek üyeleri davada uygulanan kuralın anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durumda idare mahkemesinin ara karar vermek suretiyle Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yolu ile başvurabilmesi dernek üyelerinin anayasaya aykırılık iddiasını ciddi bulması veya kendiliğinden bu kanaate ulaşması halinde mümkün olabilir. Olayda tarafların ileri sürdüğü anayasaya aykırılık iddiasının hukuki bilgi ve belgelerle desteklenmesi, hukuken savunulabilir ve tartışılabilir olması kısacası mahkeme tarafından ciddi bulunması gerekir. Bu nedenle tarafların aykırılık iddiaları itiraz yolunun işletilebilmesi için tek başına yeterli değildir. **(3 puan)**

2. Bireysel başvurunun kabul edilebilirlik koşullarını dikkate alarak B'nin her bir ihlal iddiasını, bu koşullar bağlamında inceleyiniz. **(20 puan)**

Cevap: 1982 Anayasası'nın 148. maddesi uyarınca herkes, anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilir. **(1 puan)** Bireysel başvuru yalnızca kişisel ve güncel bir

hakki doğrudan ihlal edilen gerçek kişiler yahut özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılabilir. Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir. Son olarak yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz. (1 puan) Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Ayrıca, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen işlemler ve kararlar bakımından bu yola başvurulabilir. (1 puan) Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Bu durumda mahkeme, öncelikle başvuru yapanın mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder. (1 puan) Son olarak belirtilmesi gereken husus ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olmamasıdır. Anayasa Mahkemesi'ne göre başvuru yapanın ihlal iddialarını kanıtlayamadığı, iddialarının salt kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin olduğu, temel haklara yönelik bir müdahalenin olmadığı veya müdahalenin meşru olduğu açık olan başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurular açıkça dayanaktan yoksun kabul edilebilir (Örneğin bkz. Hikmet Balabanoğlu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/1334, Kt: 17/09/2013). (1 puan)

Olayda B'nin gözaltına alınması işleminin haksız olduğuna ilişkin iddiaları kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına dair iddialardır. B'nin yıllardır mahkemelerde hukuksuz şekilde yargılandığı iddiası ise, adil yargılanma hakkının esaslı unsurlarından makul sürede yargılanma hakkına ilişkindir. B'nin ilgili özgürlüklerinin ihlaline yönelik sözleri ise, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yapılan müdahaleyle ilişkindir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı hem 1982 Anayasası hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında olduğundan ortak koruma altındadır ve konu unsuru bakımından bir sorun yoktur. Olayda başvuru yollarının tüketilmesi koşulu yönünden gerekli idari ve hukuki başvuru yollarının tüketilmediğini gösteren bir veri bulunmamaktadır. Olayda ayrıca ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun sayılmasını gerektirecek (hak ihlali iddialarının somutlaştırılmadığına ve hukuki bilgi ve gerekçeyle desteklenmemiş olduğuna dair açık kanıt olmadığından) bir husus da

bulunmamaktadır. Ancak gözaltı işlemine karşı başvuru hukuki yolların kesinleşme tarihi 2008 yılı olarak dikkat çekmektedir. 23 Eylül 2012'den daha önce kesinleşen bir karar söz konusu olduğundan zaman bakımından yetkisizlik nedeniyle kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına yönelik ihlal iddiası kabul edilemez bulunacaktır. (5 puan)

B'nin yıllardır mahkemelerde hukuksuz şekilde yargılandığına dair iddiaları makul sürede yargılanma unsuru bağlamında adil yargılanma hakkına ilişkindir. Adil yargılanma hakkı hem 1982 Anayasası'nda hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında korunan bir hak olduğundan konu unsuru sağlanmaktadır. Bireysel başvuru kişisel ve güncel bir hakkı doğrudan ihlal edilen gerçek kişiler yahut özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılabilir. B'nin adil yargılanma hakkına dair şikayetleri kişisel ve güncel bir hakkın doğrudan ihlal edildiği iddiasına ilişkin olduğundan kişi unsuru bakımından da bir sorun olmadığı söylenebilir. Olaydaki verilere bakıldığında ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun sayılmasını gerektirecek (hak ihlali iddialarının somutlaştırılmadığına ve hukuki bilgi ve gerekçeyle desteklenmemiş olduğuna dair açık kanıt olmadığından) bir husus da bulunmamaktadır. Başvuru yollarının tüketilmesi koşulu yönünden gerekli idari ve hukuki başvuru yolları tüketilmiş ve temyiz talebinin reddine ilişkin karar kesinleşmiştir. Kararın kesinleştiği tarih olan 11 Kasım 2016 tarihinden itibaren 30 gün içinde bireysel başvuru yapıldığından ve kararın kesinleşme tarihi 23 Eylül 2012 sonrasında olduğundan süre unsuru bakımından da bir sorun bulunmamaktadır. (5 puan)

B'nin ilgili özgürlüklerinin ihlal edildiği yönündeki iddiası toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ilişkindir. Bu hak hem 1982 Anayasası'nda hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında korunan bir hak olduğundan konu unsuru sağlanmaktadır. Bireysel başvuru kişisel ve güncel bir hakkı doğrudan ihlal edilen gerçek kişiler yahut özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılabilir. B'nin barışçıl gösteri hakkına dair şikayetleri kişisel ve güncel bir hakkın doğrudan ihlal edildiği iddiasına ilişkin olduğundan kişi unsuru bakımından bir sorun bulunmadığı söylenebilir. Diğer taraftan olayda ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun sayılmasını gerektirecek (hak ihlali iddialarının somutlaştırılmadığına ve hukuki bilgi ve gerekçeyle desteklenmemiş olduğuna dair açık kanıt olmadığından) bir husus da bulunmamaktadır. Kararın kesinleştiği tarih olan 11 Kasım 2016 tarihinden itibaren 30 gün içinde bireysel başvuru yapıldığından ve kararın kesinleşme tarihi 23 Eylül 2012

sonrasında olduğundan süre unsuru bakımından da bir sorun bulunmamaktadır. (5 puan)

3. B tarafından Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru ile ilgili olarak kabul edilebilirlik kararı verildiği varsayıldığında,
- a. B'nin yıllardır mahkemelerde hukuksuz şekilde yargılandığına ilişkin iddiası ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi ne yönde karar vermiş olabilir? Tartışınız. (10 puan)

Cevap: 1982 Anayasası'nın 13. maddesi uyarınca, temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. (2 puan) B'nin yıllardır mahkemelerde hukuksuz bir şekilde yargılandığına dair iddiası adil yargılanma hakkının esaslı unsurlarından biri olan makul sürede yargılanmaya ilişkindir. (2 puan) 2008-2016 arasında süren 8 yıllık yargılama süresinin 13. maddede öngörülen koşullara uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Olaydaki uzun yargılama bakımından yasallık ilkesi ile ilgili bir sorun bulunmamaktadır. Yasallık unsurunun gereklerinin yerine getirildiği tespit edildiğinde yapılması gereken olaydaki müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olup olmadığını belirlemektir. Eğer müdahale demokratik bir toplumda zorlayıcı bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacıyla yönelik değilse yahut bu amacı karşılasa dahi başvurulabilecek en son çare niteliğinde değilse müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı ve ölçüsüz olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ölçülülük ilkesi kapsamında bir hak ya da özgürlüğe müdahale ile elde edilmek istenen amaç arasında makul bir dengenin bulunup bulunmadığına bakılır. Bu yapılırken de müdahalenin öngörülen amacı gerçekleştirmek bakımından gerekli/zorunlu olup olmadığı, elverişli olup olmadığı ve orantılı olup olmadığı değerlendirilmelidir. (3 puan)

Ceza yargılamasının süresi tespit edilirken sürenin başlangıç tarihi olarak bir kişiye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirildiği veya isnattan ilk olarak etkilendiği, arama ve gözaltı gibi birtakım tedbirlerin uygulandığı tarih; sürenin sona erdiği tarih olarak ise suç isnadına ilişkin nihai kararın verildiği, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesi'nin makul sürede yargılanma hakkının

ihlal edildiğine ilişkin şikayetle ilgili kararını verdiği tarih esas alınmaktadır (Örneğin bkz. B.E. Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/625, K.t: 9/1/2014). Bu ölçütler uyarınca, olayda kanuna aykırı gösteriye katılma suçu sebebiyle gerçekleştirilen yargılamanın 8 yıl sürdüğü görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, ceza yargılamasının süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken yargılamanın karmaşıklığı ve kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurusunun yargılamanın süratle sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususları dikkate almaktadır (Örneğin bkz. Murat Yıldırım Başvurusu (2), Başvuru Numarası: 2014/16919, K.t. 5/4/2018). Söz konusu hususlar olaydaki verilere uygulandığında, kanuna aykırı gösteriye katılmaktan ibaret bir eylem için yargılamanın oldukça uzun sürdüğü söylenebilir. Bu bakımdan 8 yıllık yargılama süresinin makul sürede yargılanma hakkına gelen yük bakımından dengeyi bozduğu ve hakka müdahalenin orantısız olduğu söylenebilir. (3 puan)

b. B'nin ilgili özgürlüklerinin ihlal edildiğine ilişkin iddiası ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi ne yönde karar vermiş olabilir? Tartışınız. (10 puan)

Cevap: *Yukarıda da belirtildiği üzere 1982 Anayasası'nın 13. maddesi uyarınca, temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*

Hak ve özgürlüğe yönelik müdahalenin yasa ile öngörülmüş olması ve bu yasanın açık, öngörülebilir ve ulaşılabilir olması gerekmektedir. Olayda B'nin ilgili özgürlüklerinin ihlal edildiğine ilişkin iddiası toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkindir. Hem gösteriye müdahale edilmesi hem de B'nin kanuna aykırı toplantıya katılmasının cezalandırılmasının yasal dayanağı olduğu anlaşılmaktadır. (2 puan) Yasallık unsurunun gereklerinin yerine getirildiği tespit edildiğinde ise yapılması gereken bir önceki cevapta da belirtildiği üzere olaydaki müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olup olmadığını belirlemektir.

Olayda müdahale ile elde edilmek istenen amaç kamu düzeninin korunması yolundaki kamusal çıkarıdır. Bu bağlamda kanuna aykırı gösterilerin zorla dağıtılması ve bu tarz

gösterilere katılanların cezalandırılması elde edilmek istenen amacı gerçekleştirmek için elverişli sayılabilir. Ancak olaydaki verilere bakıldığında ihtarda bulunulmaksızın zor kullanılması suretiyle topluluğun dağıtılması ve B'nin iki buçuk yıl hapis cezasına çarptırılmasının müdahale ile elde edilmek istenen amacın gerçekleştirilmesi bakımından zorunlu olmadığı söylenebilir. Nitekim barışçıl olmadığına dair herhangi bir emare bulunmayan gösterinin ihtarda bulunulmaksızın zor yoluyla dağıtılması ve iki buçuk yıl mahkumiyete hükmedilmesi kamu düzeninin korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacının sağlanması bakımından zorunlu olarak gerçekleştirilmesi gereken müdahaleler olarak kabul edilemez. Bu bakımdan öncelikle zor kullanılmadan ihtarda bulunulması ve iki buçuk yıl hapis cezasından daha hafif bir yaptırım ile de elde edilmek istenen amacın gerçekleştirilmesi mümkündür. (4 puan) Ölçülülük ilkesinin üçüncü unsuru olan orantılılık açısından ise toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik müdahalenin gerçekleştirilmek istenen amaçla makul bir denge içerisinde olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu çerçevede gösteri düzenlenirken herhangi bir ihtar olmaksızın topluluğun zorla dağıtılması ve B'nin iki buçuk yıl hapis cezasına çarptırılması şeklinde ortaya çıkan müdahaleler ile elde edilmek istenen amaç arasında makul bir dengenin, orantılılığın olduğu söylenemez. Bu bağlamda hakka gelen yükün kamu düzenine gelen yüke kıyasla oldukça ağır olduğu söylenebilir. Anayasa Mahkemesi de özellikle şiddet içermeyen gösterilerin dağıtılması ve katılımcıların cezai yaptırıma tabi tutulmalarının meşru amaçları gerçekleştirmek için gerekli görülen önlemler ile barışçıl toplanma hakkı arasındaki dengeyi sağlamadığını sürekli olarak vurgulamaktadır (Bkz. Osman Erbil Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2394, K.t. 25/3/2015). (4 puan)